

Людмила АВДУСЕНКО,
 учитель-методист
 спеціалізованої школи І–ІІІ ст. № 63;
Олена СИТНИК,
 учитель І категорії ЗОШ № 34
 (м. Маріуполь Донецької обл.)

Розвиток умінь ставити запитання

Запитання стимулюють активну пізнавальну діяльність учня, спонукають кожного осмислювати прочитане, шукати відповідь у книзі. Ефективне засвоєння нового полягає в тому, наскільки школяра захоплюють питання, що виникають у процесі навчання. Щоб визначити інтерес до прочитаного, важливо на уроці пропонувати такі запитання:

- про що ви довідалися на уроці вперше?
- про що ви знаєте більше, ніж прочитали?
- що змінилося б, якби...?

Запитання мають класифікацію:

Репродуктивні, тобто такі, метою яких є перевірка вміння відтворити зміст прочитаного твору, спонукають запам'ятовувати пізнавальний матеріал.

Учні знаходять відповідь у прочитаному тексті. Наприклад, оповідання В.Сухомлинського "Все в лісі співає" (2 кл.).

- Що нагадує тобі пісня берези, верби, дуба, горобини?
- На що ці пісні схожі?
- Які інструменти нагадують?

Пошукові запитання спрямовані на встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Розпочинаються вони словами чому? для чого? з якою метою? Учні вчать доводити висловлену думку. Наприклад, стаття з підручника (О.Н.Хорошковська, Г.І.Охота. Українська мова, 2 клас) "Ми живемо в Україні".

Запитання.

- Чи знаєте ви, чим багате Закарпаття?
- Чому ми так говоримо: Закарпаття, Прикарпаття, Полісся, Поділля?

– Чому квітуче поле льону схоже на ... (знайдіть порівняння у тексті).

Творчі запитання допомагають усвідомлювати новий матеріал, навчати дітей порівнювати і узагальнювати факти. Важливо, особливо на уроках розвитку мовлення, природознавства, позакласного читання, використовувати знання з різних джерел. Наприклад, стаття "Як вода запалила вогонь".

- Чим вода погасила вогонь?
- А чи можна водою запалити вогонь?
- Які пристрої працюють за допомогою води?
- Що для цього потрібно?

Діти дізнаються про значення слів *гідроелектростанція, турбіна, гребля*.

Слушно використати такі запитання:

- Як ви розумієте речення *Ожили заводи і фабрики*?
- Який синонім можна дібрати до слова *ожили*?

(Запрацювали).

Ставити запитання – це можливість заявити не лише про потребу знань, а ще й процес підготовки правильної відповіді. Учнів необхідно спрямовувати на розвиток умінь запам'ятовувати і вичленяти фактичний пізнавальний матеріал. Наприклад, оповідання Є.Башенко "Подарунок".

- Чи ввічливий був Петрусь?
- Чому ти так думаєш?
- Що хлопчик робив неправильно?
- Чого Петрусь не розумів?

Запитання такого типу ми можемо назвати цікавими; запитаннями-загадками; пізнавальними.

Складання запитань є частиною домашньої роботи, особливо готуючись до уроків позакласного читання. Тут важливий диференційований підхід і робота в групах на уроці:

- склади запитання, відповіді знайди у тексті твору;
- склади запитання, які починаються словами *чому?*

для чого?;

– склади запитання, на які в тексті твору немає відповідей, але про них неважко здогадатися або пошукати й прочитати про це в іншій книзі.

Важливий аспект – інтерес до прочитаного. Доречно, наприклад, використовувати запитання:

- Що було найцікавіше слухати?
- До якого епізоду хочеться намалювати ілюстрацію?
- Про що хотіли б дізнатися від учителя чи прочитати у довіднику?

Наприклад, стаття "Пори року. Весна прийшла". Вчитель звертає увагу на оповідання і вірші, присвячені цій темі, показує ілюстрації до них, зачитує цікавий уривок, дає рекомендації щодо іншої літератури.

– Як змальовано весну:

- а) у кольорах;
- б) у запахах;
- в) звуках.
- Голос якої пташки найбільше подобається автору?
- А що подобається тобі?
- На що автор звертає увагу?
- Які загадки доречно згадати після прочитаного?

Велике значення на уроках читання мають музичні записи і репродукції картин художників. Під час пізнавальної бесіди вчитель може пропонувати учням самостійно робити висновки. Запитання у бесідах можуть бути як відтворювальні, так і пошукові. Учні привчаються працювати системно:

- читаю твір;
- читаю логічно закінчені частини;

- ставлю до кожної частини запитання;
- виділяю основне і ставлю запитання, яке починається зі слів: чому? навіщо? для чого?

Важливо у кінці поставити таке запитання, відповідь на яке знайдеться у новій книжці, яку додатково прочитає учень. Застосування запитань вимагає доказу, судження, це потребує від учнів відповідальності і відучує висловлюватися поспіхом, виникає проблемна ситуація. Це спонукає до пошуку нової інформації. Вивчаючи новий твір, важливо витримувати певну послідовність. Спочатку це будуть:

а) запитання, що формують самостійні пізнавальні дії і допомагають осмислювати зміст;

б) запитання, що допомагають порівнювати окремі факти і явища;

в) запитання, які ведуть до узагальнення матеріалу.

Доцільно домагатися складних відповідей. На допомогу придуть спостереження, розповіді за картинкою, словесне та ілюстративне малювання, особисті знання учнів з вивченої теми. Наприклад, на уроці природознавства до теми "Весняні зміни у природі" доречні такі запитання:

- з якими процесами пов'язані зміни у житті рослин?
- як ці зміни пов'язані з життям птахів і комах?
- порівняйте життя птахів зимуючих і перелітних – що для них найважливіше? (Температура, наявність їжі).
- Чи знаєте ви твори художників, у яких птахи – вісники весни? (О.Саврасов "Граки прилетіли").

Уміння ставити запитання сприяє:

- запам'ятовуванню пізнавального матеріалу;
- розрізненню головного і несуттєвого;
- допомагає правильно згрупувати і систематизувати вивчений матеріал;
- виявляти логічну послідовність сюжету у великих за обсягом творах;
- здійснювати самоперевірку правильності поставлених запитань і відповідей на них.

Добре, коли діти вчать виправляти, доповнювати, оцінювати відповідь товаришів, що поліпшує роботу вчителя і створює атмосферу доброзичливості, згуртованості у спільних пошуках. Учні вчать самоконтролю і взаємоконтролю, формують критичне мислення в міру своїх можливостей. ☺